

Värnamomärkena – skrönor och verklighet

av Sven-Rune Johansson

Det är få svenska frimärken som genom åren har blivit så omskrivna och omdiskuterade som de s.k. Värnamomärkena - Gustaf V i medaljong i valörerna 55 öre ljusblå och 80 öre svart. De kungjordes i Kungl. Generalpoststyrelsens cirkulär nr 37 den 27 juni 1918, men kom bara ut i 1 000 ex av vardera valören genom en leverans till postkontoret i Värnamo.

Min första kontakt med Värnamofrimärkena fick jag under 1970-talet när jag arbetade som informatör på Postens Frimärksavdelning. Jag fick höra att det hade skickats 1 000 märken av vardera valören till postkontoret i Värnamo och att någon från Stockholm hade kommit och köpt upp hela upplagan. Det fanns olika "teorier" om varför frimärkena hade levererats till ett enda postkontor. Vad som var "skrönor" och vad som var verklighet var svårt att avgöra.

Under 1980-talet fick jag mera konkret undersöka frågorna kring Värnamomärkena. En samlare föreslog att kvarvarande frimärken av dessa valörer i det s.k. reservförrådet skulle säljas till samlarna, t. ex. genom någon välgörenhetsorganisation. Andra ansåg att märkena skulle makuleras. Jag fick ta fram underlag för beslut i frågan och detta gav mig en del kunskap om dessa frimärkens historia.

Syftet med den här artikeln är att sammanställa de "skrönor" och de fakta som jag har funnit om Värnamomärkena.

"Historian om 55 och 80 öres av 1918"

Så lyder rubriken på en redogörelse för Värnamomärkena som lämnades i tidskrif-

---

Sven-Rune Johansson är född i Kristinehamn 1928. Efter 42 år i Posten varav 24 år i olika funktioner inom Postens Frimärksavdelning, senare Posten Frimärken, pensionerades han 1991. Han är styrelseledamot och sekreterare i Postmusei Vänner sedan 1979.

---

ten *Filatelia* år 1949. Denna filatelistiska tidskrift gavs ut åren 1919-1921 och 1942-1962. Redaktör och ägare var den färgstarke och i filatelikretsar mycket välkände Gösta Sahlin (1876-1962).

Gösta Sahlin inledde sin redogörelse med att ställa frågan "om inte en filatelistisk redaktör, som var med på den tiden, rent av är skyldig att publicera verkliga sakförhållandet med tanke på att en dunkel punkt måste blottas för den filatelistiska eftervärlden." Han valde att inte offentliggöra namnen på huvudpersonerna utan kallade dem W, J och X.

Enligt Gösta Sahlin var bakgrunden att frimärkshandlare W, en dominerande person inom svensk filateli, hade gott om pengar och gärna lånade ut dem, speciellt till personer i ansedd ställning och helst på växlar. En tjänsteman i hög ställning i Generalpoststyrelsen vid namn X hade lånat pengar av W och lyckats trassla till sina affärer på ett förskräckligt sätt. Skulden till W var uppe i 30 000 kr. När växeln förföll till betalning visade sig W synnerligen ovillig att omsätta den. Tiderna var sådana att pengarna helt enkelt måste in. Saken skulle dock kunna ordnas genom en filatelistisk transaktion! Enligt Gösta Sahlin var det då idén föddes att 55- och 80-öresmärkena endast skulle ut till ett enda postkontor. Men då var det av vikt att någon även kunde "lägga beslag" på frimärkena.

Frimärkshandlare W hade en hängiven beundrare i grosshandlare J, "världens snällaste och välvilligaste man" och han fick i uppdrag att resa till Värnamo och köpa upp märkena. När J kom fram gick han till posten och bad att få köpa de nyutkomna märkena. De hade dock inte kommit men väntades samma dag, så det fanns anledning att återkomma. Senare på dagen kunde J köpa av de nya märkena. Redan i Stockholm hade ett avsevärt antal kuvert skrivits ut. På dessa klistrades ett 55-öres och ett 80-öres frimärke. Kuverten var adresserade till J:s adress i Stockholm.

En gång när Gösta Sahlin var inbjuden till J:s hem i Stockholm kom han ut i köket och fick se ett par högar kuvert frankerade med 55- och 80-öres frimärken. När Gösta Sahlin frågade vad det var tog J snabbt hand om kuverten och låste in dem. Gösta Sahlin uppskattade antalet kuvert till ett par hundra men kunde inte se om alla var frankerade med de nya märkena.

År 1959 redogjorde redaktör Sahlin ånyo för händelserna kring Värnamomärkena. I den artikeln namngav han frimärkshandlare Harry Wennberg, W, och hävdade att affären med 55- och 80-öresmärkena torde ha varit "den allenarådande Harry Wennbergs största 'äventyr' på det filatelistiska området". Redaktör Sahlin namngav också grosshandlare Josef Johansson, J, mångårig kassör i Sveriges Filatelist-Förening, som den som reste till Värnamo för att köpa märkena. "X" presenterades som "en herre i hög ställning i Kungl. Generalpoststyrelsen". Det har funnits antydningar om att det skulle ha varit dåvarande generalpostdirektören som var låntagare.

Försök att hindra spekulat

Filatelistföreningarnas uppmärksamhet var på hösten 1918 intensivt inriktad på det som man ansåg vara ett osympatiskt

jobberi med de nya 55- och 80-öresmärkena. Vid ett sammanträde den 20 november inom Sveriges Filatelist-Förening (SFF) påpekade direktör Nils Strandell det jobberi som hade börjat bedrivas med dessa märken. Efter en livlig diskussion beslöt man att skriva till Kungl. Generalpoststyrelsen. Denna skrivelse är daterad den 25 november 1918. Efter en inledning skriver SFF:

"Då Sveriges Filatelist-Förening bland annat arbetar för bekämpandet av allt jobberi och all osund spekulat

ion i frimärksmarknaden, får föreningen därför vördsam

ananhålla, att Kungl. Generalpoststyrelsen benäget ville, till bekämpande av detta jobberi, beakta ett önskemål från föreningens sida rörande denna sak.

Föreningen hade tänkt sig, att Kungl. Generalpoststyrelsen skulle av möjligen befintligt restförråd av ifrågasvarande märken tillhandahålla filatelisterna en upplaga av exempelvis 20.000 exemplar av vardera märket, varigenom naturligtvis priset å desamma i frimärksmarknaden skulle sjunka högst betydligt. Om emellertid ej några märken finnas kvar i förrådet, vägar föreningen föreslå en annan lösning av frågan på så sätt att Kungl. Generalpoststyrelsen låter trycka en ny upplaga på likaledes 20.000 exemplar av vardera sorten att tillhandahållas filatelisterna. För att förhindra spekulat

ion kunde lämpligen föreskrivas att varje köpare endast finge köpa att begränsat antal märken. Föreningen åtager sig gärna, om så begäres, varje önskvärd kontroll vid försäljningen av desamma.

Slutligen ber föreningen att få betona, att Stockholms Filatelist-Sällskap samt övriga filatelistföreningar i Sverige och det övriga Skandinavien ställa sig fullt solidariska med Sveriges Filatelist-Förening rörande detta förslag."

Stockholms Filatelist-Sällskap skrev

också till Kungl. Generalpoststyrelsen. Man ställde sig bakom skrivelsen från Sveriges Filatelist-Förening och man framhöll att det vore lämpligt att ur befintligt restförråd eller genom fortsatt tryckning göra det möjligt att på varje postanstalt sälja dessa märken till allmänheten. Denna skrivelse skickades den 29 november 1918.

Först den 7 maj 1919 kom Kungl. Generalpoststyrelsens beslut. Framställningen skulle ej föränleda någon åtgärd. Besked om beslutet expedierades den 13 maj 1918 till Sveriges Filatelist-Förening och Stockholms Filatelist-Sällskap.

Direktör Nils Strandell tillhörde också medarbetarna i *Filatelia* och i en artikel 1949 konstaterade han att föreningarnas vädjan till Kungl. Generalpoststyrelsen hade varit förgäves. Strandell fortsatte:

”I vad mån detta berodde på att en röst gjorde sig hörd, som ansåg det bäst att allt skulle förbli som det var, eller om andra motiv förelågo, torde vara svårt att numera avgöra. Men denna röst, som ropade så högt att en var kunde höra, fick också göra sig gällande i Svensk Filatelistisk Tidskrift (SFT). Den tillhörde frimärkshandlaren

Harry Wennberg.” Denne skrev i decembernumret 1918 av SFT:

”Valörerna 55 och 80 öre hava väckt ett visst uppseende inom filatelistkretsar. En lång tid svävade man i ovisshet om dessa valörer utkommit eller icke, Det är emellertid nu fastslaget, att dessa valörer på rekvisition av ett postkontor i södra Sverige den 2 juli 1918 utsändes till ett antal av 1,000 exemplar av varje. Fr.o.m. den 3 juli 1918 upphörde emellertid genom beslut av poststyrelsen utsändandet av dessa märken, enär de skulle överstämpas till 27-öres valör. Även om upplagan endast är 1,000 exemplar, torde värdet å dessa frimärken ej alltför mycket överskattas. Det har upplysts, att högst få åsatts postförsändelser, varför en stor del av upplagan i sinom tid blir tillgänglig till rimliga priser.

S.F.F. har enligt skrivelse till poststyrelsen i rent filatelistiskt intresse och för att förhindra jobberi anhållit, att en ny upplaga av 20,000 av varje valör tryckes, vilka eventuellt under föreningens kontroll skulle försäljas. För min del finner jag ett sådant förslag betänkligt, Generalpoststyrelsen skulle för filatelistiskt ändamål trycka fri-

Del av inrikes postanvisning med mottagningsbevis. Frankerat med 55 öre och 15 öre Gustaf V i medaljong samt 5 och 10 öre Landstorm I. Märkena makulerade med antedaterad stämpel Värnamo 11 juli 1918. På baksidan tre avtryck av antedaterad stämpel Västboås 12 juli 1918.

märken! Härigenom skulle om dessa frimärken i alla kataloger med fullt berättigande kunna sägas: 'Av svenska postverket utgivna på begäran av svenska filatelister'. Bästa medlet att motarbeta ett jobberi torde vara, att samlarna enhälligt besluta sig för att icke på något sätt överbetala dessa märken. Att klandra postverket för dessa frimärksvalörers utgivande är enligt min mening fullkomligt obefogat. - Händelserna ha spelat in i varandra, och man kan endast konstatera att 55 och 80 öre utkommit på fullt regelrätt sätt. Postkontoret, som innehaft 55 och 80-öresmärkena, lär under senaste tiden fått mottaga massor av förfrågningar och rekvisitioner. Naturligtvis finnas numera inga exemplar kvar på kontoret ifråga."

Nils Strandell kommenterar: "När man läst detta gendrivande av filatelistföreningarnas uttalanden, måste man säga, att 'reflexionerna göra sig själva'."

Vad är "skröner" och vad är verklighet?

En del av ovanstående skall säkert hänföras till kategorin skröner men det finns också en korrekt verklighet. I det följande har jag endast redovisat uppgifter som har kunnat beläggas. Hit hör t.ex. frågan varför man tryckte bl.a. 55- och 80-öresfrimärken.

Portoändringar 1917-1918

Skälet till att frimärken i valörerna 55 och 80 öre trycktes och gavs ut var ett beslut om portohöjning. Den 25 juni 1917 utfärdades en Kungl. kungörelse om höjning av postavgifterna för inrikes paket. Med anledning av kungörelsen skrev Kungl. Generalpoststyrelsen den 7 juli 1917 till postdirektionerna och anmodade dessa att inkomma med förslag på nya frimärksvalörer.

Postdirektionen i Stockholms distrikt konstaterade i sitt svar att antalet befordra-

de paket ökat från 1 377 000 år 1904 till 6 029 000 år 1915, varav i Stockholm inlämnats 35% (2 136 768). Man begärde bl.a. in yttranden från de största inlämningskontoren, Stockholm 1 och Stockholm 20, och gjorde med anledning av svaren följande sammanställning.

Nuv. porto	Bliv. porto	Beräknat antal paket Stockholm 1 och 20
30	40	195 000
40	50	225 000
45	55	180 000
50	65	190 000
65	80	370 000
75	90	110 000
		<u>1 270 000</u>

I svaret till Generalpoststyrelsen konstaterade postdirektionen att det för dess vidkommande syntes "vara mest behövligt att förutom nu förekommande valörer, jämväl frimärken av 40, 55, 60 och 80 och möjligen 90 öres valörer tillhandahållas postkontoren för frankering av paketförsändelser."

De övriga postdirektionerna föreslog följande nya valörer:

Södra distriktet	40, 65 och 90 öre
Västra "	40, 65 och 90 öre (postkontoret i Älvse- red föreslog även 55 och 80 öre, vilket post- direktionen avstyrkte)
Östra "	40, 65 och 90 öre
Mellersta "	40 öre
Norra "	40 och 65 öre

Portot för paket höjdes den 1 juli från:

30 till 40 öre för paket som vägde högst 2 kg
50 till 65 öre för paket som vägde högst 3 kg
75 till 90 öre för paket som vägde högst 5 kg.

För postförskott tillkom avgift för postanvisning, vilken under 1917 var 10 öre för belopp på högst 5 kr, 15 öre för högst 25 kr och 25 öre för högst 50 kr.

Den 10 juli 1917 beslöt Generalpoststyrelsen om tillverkning av frankotecken i valören 40 öre och den 17 juli om tillverkning av "frankotecken av 55, 65, 80 och 90 öres valör". Intendenten vid postverkets frimärksförråd fick i uppdrag att beställa tryckplåtar för de nya frimärksvalörerna hos den kontrakterade leverantören, AB Jacob Bagges Sedeltryckeri i Stockholm. Denna beställning avläts den 28 juli 1917.

I början av 1918 avlämnade Generalpoststyrelsen förslag till höjda postavgifter för bl.a. paket. Förslaget innebar en höjning från 40, 65 resp. 90 öre till 60, 90 resp. 1 kr 20 öre. Generalpoststyrelsens förslag bifölls av Riksdagen och den 26 april 1918 utfärdade Kungl. Maj:t med anledning av beslutet i Riksdagen en kungörelse "angående tillfällig höjning av postavgifterna" under tiden 1 juni 1918 - 31 december 1919". Denna höjning av paketavgifterna gjorde att det inte längre fanns något behov av frimärken i valörerna 55 öre och 80 öre.

Frimärkena levereras

De under 1917 beställda frimärkena av typ Gustaf V i medaljong i valörerna 55 öre och 80 öre var dock redan tryckta när beslutet om höjning av paketavgifterna kom. De levererades till frimärksförrådet under april och maj 1918.

Den 24 april levererades enligt reversal nr 4752:

13 624 halfark fullgoda vanl. frimärken à 55 öre

1 372 d:o makulerade vanl. d:o à 55 öre
+4 d:o normalark d:o à 55 öre

Varje "halfark" innehöll 100 frimärken. Den totala upplagan fullgoda 55-öresfrimärken uppgick alltså till 1 362 400 fri-

Fyrblock av de båda Värnamofrimärkena, Gustaf V i medaljong, 55 öre och 80 öre. Katalogvärde enligt Facit Sverige 1996 20 000 kr för enstaka postfriska märken.

märken. Upplagan kvitterades den 27 april av intendenten vid Postverkets frimärksförråd Johannes Rudbeck.

80-öresfrimärkena levererades den 2 maj enligt reversal nr 4753:

13 395 halfark fullgoda vanl. frimärken à 80 öre

1 601 d:o makulerade " d:o à 80 öre
+4 d:o normalark d:o à 80 öre

Den totala upplagan fullgoda 80-öresfrimärken uppgick till 1 339 500 frimärken. Leveransen kvitterades den 23 maj 1918 av intendenten vid Postverkets frimärksförråd Johannes Rudbeck.

Trots att det fanns beslut att paketavgifterna skulle höjas från 1 juni 1918 kun-

gjordes de nya 55- och 80-öresfrimärkena i Kungl. Generalpoststyrelsens cirkulär nr 37 den 27 juni 1918. Enligt cirkuläret skulle utsändning från postverkets frimärksförråd av de nya frankotecknen äga rum efter "rekvisition i mån av behov".

I frimärksförrådets liggare "Uppgift å antalet och värdet av från frimärksförrådet utsända frankotecken" redovisas den 2 juli 1918 ett uttag av 1000 frimärken av vardera valören 55 och 80 öre Gustaf V i medaljong. Samma dag finns noterat att frimärken till ett värde av 5 500 kr levererats till postkontoret i Värnamo.

Vad hände med resten av upplagan?

Den 10 juli 1918 överfördes 41 025 st. 55-öres frimärken och 48 125 st. 80-öres frimärken till det s.k. reservförrådet. Samma dag gjordes ett uttag på 375 st. frimärken av vardera valören för att översändas till Världpostföreningens internationella byrå som ett led i utbytet av frimärken mellan medlemsländernas postförvaltningar.

Den 12 juli 1918 levererades 1 320 000 st. 55-öres och 1 290 000 st. 80-öres frimärken till Jacob Bagges Sedeltryckeri för övertryck till 27 öre.

Skillnaden mellan från tryckeriet mottagna frimärken, 1 362 400 resp. 1 339 500, och redovisade 1 361 400 (41 025 + 375 + 1 320 000) resp. 1 338 500 (48 125 + 375 + 1 290 000) är 1000 st.

Chefen för frimärksförrådet, intendenten friherre Johannes Rudbeck, var i tjänst hela juli månad 1918. Vid utsändningstillfället tjänstgjorde t.f. förste postassistent Hugo Westling som expedient.

Det förekom beskyllningar att frimärkena "av misstag" sänts till postkontoret i Värnamo i en artikel i *Dagens Nyheter* den 29 mars 1919. Detta tillbakavisades av friherre Rudbeck, som framhöll att frimär-

kena varit tillgängliga för allmänheten från den 27 juni till den 2 juli, då beslut om övertryckning till 27-öresmärken fattades. Under denna tid hade Värnamorekvisitionen inkommit. Några andra rekvisitioner hade inte inkommit, varför dessa 2 000 frimärken var de enda som släppts ut av 55- och 80-öresvalörerna.

Vad hände i Värnamo?

Filatelisten och polismannen Sten Sesö (1940-1991) i Värnamo har forskat mycket kring Värnamomärkena och de olika stämplarna som använts. Han har publicerat resultatet i en artikel i *Svensk Filatelistisk Tidskrifts* oktobernummer 1979. Sten Sesö har också skrivit om Värnamomärkena i boken *Finnveden förr*, som gavs ut 1981 till Värnamo Hembygdsförenings 60-årsjubileum.

Mellan 20 juni och 19 juli hade den ordinarie postmästaren i Värnamo, Emanuel Olin, semester med Vilhelm Adler som tillförordnad postmästare. En av kassörerna var postexpeditör Hjalmar Olsson. Han har vid samtal med Sten Sesö uppgivit att de 2 000 frimärkena verkligen kom till Värnamo den 3 juli 1918. En särskild händelse just den dagen har gjort att Hjalmar Olsson kunnat fastställa dagen för frimärkenas ankomst. Frimärkena såldes i ungefär 10 dagar, innan man uppmärksammade att det var något som var fel med dem.

Det var när en god vän till t.f. postmästaren Vilhelm Adler rekvirerade åtminstone en helkarta av vardera valören. Genom denna rekvisition kom Vilhelm Adler på att det var något fel med utgåvan. Adler stämplade en del av frimärkena och de sändes på brev till en Ystadbo. Enligt Sten Sesö torde denna Ystadbo vara kassör Per Nilsson. Han är känd genom två brev som såldes på auktion i Malmö under andra hälften av 1970-talet.

Hjalmar Olsson berättade också att Värnamobor köpte frimärken för sina samlingar. Själv mindes han att han både sålde frimärken och att han använde frimärken för frankering av paketadresskort under de dagar de fanns på postkontoret i Värnamo. Han kom också ihåg att en stockholmare kom till Värnamo och köpte upp hela restupplagan av de två frimärkena. Hjalmar Olsson kunde inte uppge vilken dag detta var, med det måste ha gått minst 10 dagar från det frimärkena kom till Värnamo.

Del av adresskort till inrikes paket frankerat med 80 öre och 10 öre Gustaf V i medaljong. Märkena makulerade med antedaterad stämpel Värnamo 12 juli 1918. På baksidan två avtryck av antedaterad stämpel Västboås 13 juli 1918.

Enligt Sten Sesös undersökning är det mest troliga att den Stockholmare som köpte upp restpartiet i Värnamo kom den 12 juli 1918. Det finns nämligen ett antal stämplade märken med äkta stämplor från just detta datum. Enligt uppgift skulle stockholmaren ha stämplat ganska många märken vid besöket. Det förefaller därför som om de aktuella frimärkena stämplade den 12 juli 1918 kommer från detta parti.

Ett ytterligare bevis för att märkena sålts på postkontoret i Värnamo är från en tidningsartikel 1954. I den skrev Anna Tollström att hennes son hade köpt flera frimärken av postmästare Adler och att denne uppmanat sonen att köpa så många han kunde skaffa pengar till, eftersom de aktuella frimärkena nog kunde komma att bli en bra investering. I artikeln uppgavs också att sonen hade sålt frimärken till en bankman i Malmö för 150 kr/st.

Wilhelm Adler efterträdde Emanuel Olin som postmästare i Värnamo. Adler avskedades 1925 på grund av att han gjort sig skyldig till förskingring.

Den 2 juni 1920 skrev förste postexpeditör Olof Olsson i Norrköping till kassör P Nilsson, Ystad bl.a. följande: "Man kan väl få 55 och 80 öres avstämplade och antedaterade i Värnamo. Ty begagnade var det. Skall härom återkomma". Som framgår av brevet hade Olof Olsson tankar på att få fram antedaterade 55- och 80-öres frimärken från Värnamo. Kanske hade han redan fått tag i sådana innan han skrev brevet?

Förste postexpeditör Olof Olsson avancerade vid postkontoret i Norrköping och var från den 1 juni 1928 kontrollör. Den 1 oktober 1935 tillträdde han som postmästare i Värnamo.

Under såväl Vilhelm Adlers som Olof Olssons tid som postmästare i Värnamo förekom enligt Sten Sesös undersökning förfalskningar genom antedatering av da-

tumstämplar för stämpling av 55- och 80-öresmärkena. Sten Sesö har i SFT-artikeln gjort en mycket omsorgsfull kartläggning av de olika datumstämplar som använts vid dessa antedateringar.

Åtal för förfalskning

I februari 1939 erbjöds civilingenjör Hans Richert i Göteborg att köpa den högra delen av ett postförskottsadresskort frankerat med ett 55-öresfrimärke Gustaf V i medaljong och stämplat den 9 juli 1918 i Värnamo. När han granskade blanketten upptäckte han att denna var tryckt 1926 (Okt.26). Han tog kontakt med postdirektör Thore Wennqvist i Göteborg som i sin tur överlämnade ärendet till Generalpoststyrelsen.

Detta var upprinnelsen till den undersökning som resulterade i att postmästare Olof Olsson i Värnamo åtalades för för-

falskning vid Östbo domsaga i Värnamo. Rättegången ägde rum i början av maj 1939. Undersökningen gjordes av byrådirektör Josef Granér, ombudsman hos Generalpoststyrelsen, i samarbete med postdirektör Nils Wilander i Linköping samt av polisen i Jönköping.

Olsson erkände att han tillverkat 4 delar av postblanketter frankerade med 55- eller 80-öresmärken vilka stämplats med antedaterade stämplat (1918). Det hade skett bl a efter upprepade önskemål från arkitekt D.W. Stenfeldt i Göteborg. Denne hade också i ett PS till ett brev i december 1938 lämnat direkta anvisningar hur frimärkena skulle placeras och stämplas. Olof Olsson hade också sålt ett brev till Stenfeldt som denne sålt vidare till en italienare. Detta brev skulle enligt Olof Olsson ha varit äkta.

Olsson och Stenfeldt var båda filatelister och hade känt varandra i ett 20-tal år. De hade genom åren gjort en hel del affärer med frimärken.

Dom i målet meddelades den 30 maj 1939. Åtalet för förfalskning eller bedrägeri ogillades. Olsson ansågs däremot ”skyldig till förbrytelse i tjänsten för egen fördel, men nämnda förbrytelse måste anses hava skett av förhastande samt skadan av densamma varit ingen eller ringa, prövar Häradsrätten ... rättvist döma svaranden att vara i mistning av sin tjänst såsom postmästare i sex månader.”

Ärendet föredrogs i Kungl. Generalpoststyrelsen den 16 juni 1939 varvid beslöts att domen inte skulle överklagas.

Det förekom också en del tidningskriverier. Enligt *Svenska Dagbladet* hade Olsson tidigare sålt förfalskade frimärken. Det gällde då överstämplade luftpostfrimärken utgivna 1920 och med överstämplingen upp och ned. Efter påpekande från filatelistföreningen hade postmästare Olsson varit tvungen att återta alla de förfalskade märken som han sålt för ca. 200 kr styck.

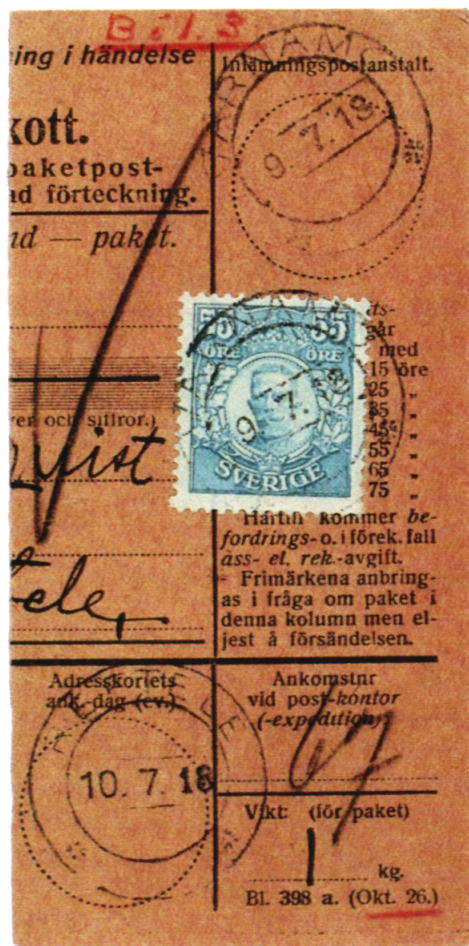

Del av adresskort till inrikes postförskottspaket frankerat med 80 öre Gustaf V i medaljong. Märket stämplat med antedaterad stämpel Värnamo 8 juli 1918. På baksidan fragment av antedaterad stämpel Rettele 9 juli 1918.

Vem som var skyldig till förfalskningen kunde aldrig bevisas.

En notis i *Arbetet* den 3 mars 1939 meddelade att Olof Olsson var tämligen känd i filatelistkretsar och att han gick under namnet "Post-Olle". Man omtalade också att han tidigare "gjort en icke över sig snygg affär i frimärken" med en Malmö-samlare.

Del av adresskort till inrikes paket med postförskott frankerat med 55 öre Gustaf V i medaljong. Frammärket är makulerat med antedaterad stämpel Värnamo 9 juli 1918. Blankettens tryckdatum, Bl. 398 a. (Okt. 26.), avslöjade Olof Olssons antedateringar av stämplat.

Förslag om försäljning av restupplaga

I december 1983 lämnade filatelisten John Ahlström en motion till Sveriges Filatelist-Förbunds (SFF) kongress 1984. Den innehöll förslag att SFF skulle göra en framställning till Posten att kvarvarande exemplar av 55- och 80-öresfrimärken typ Gustaf V i medaljong skulle lämnas till försäljning till enbart samlare. John Ahlström hade efter diskussion med ett dussintal kända samlare och handlare kommit fram till att priset skulle kunna sättas till 500 kr per valör. Eftersom Posten enbart kunde sälja frimärken till pålydande värde skulle märkena kunna överlämnas till någon välgörenhetsorganisation, t.ex. Röda Korset. Enligt John Ahlström skulle försäljningen kunna inbringa 30-40 miljoner.

I sitt yttrande över motionen framhöll SFF:s förbundsstyrelse att det skulle ha varit förklarligt - t.o.m. logiskt - om Postverket år 1918 hade beslutat att släppa ut de då nya frimärkena i valörerna 55 och 80 öre eftersom frimärkena faktiskt hade sålts på postkontoret i Värnamo. Det kunde dock inte anses lämpligt att så många år senare begära att Posten skulle låta sälja frimärken utan postal funktion.

FIP:s (Fédération Internationale de Philatélie) riktlinjer för "icke önskvärda utgåvor" berörde inte de 55- och 80-öresmärkena som funnes på marknaden dels på grund av sin ålder och dels på grund av att de var frankeringsgiltiga.

SFF:s förbundsstyrelse föreslog i sitt yttrande att kongressen skulle ge styrelsen i uppdrag att uppvakta Postverket och föreslå att eventuell överupplaga av 55 och 80 öre Gustaf V i medaljong skulle makuleras.

I mars 1984 tog John Ahlström tillbaka motionen på grund av att förbundsstyrelsen avstyrkte den. Då ställde sig SFF:s ordförande Gösta Ohlsson bakom motionen för att det skulle bli ett beslut och ett

agerande i frågan. Kongressen beslutade i enlighet med förbundsstyrelsens förslag att Postverket skulle uppvaktas för att få till stånd en makulering av ev. restupplaga.

I maj 1984 skrev John Ahlström till Postverket och begärde att få exakta uppgifter om kvarliggande frimärken av typ Gustaf V i medaljong 55 och 80 öre. Han ville också ha uppgift om hur många märken som disponerats för studier, kongresser och utställningar. Skälet till denna begäran var att samlare och handlare rätt skulle kunna värdesätta dessa frimärken. John Ahlström föreslog också att kvarvarande märken skulle säljas till samlare.

PFA Postens Frammärksavdelning fick i uppdrag att svara och i juni 1984 lämnade man besked om att en utredning pågick om det arkivförråd i vilket de aktuella märkena ingick.

I en skrivelse till Statsrådet och Chefen för Finansdepartementet den 11 oktober 1984 tog John Ahlström ånyo upp förslaget att kvarvarande exemplar av 55- och 80-öresmärkena skulle säljas till samlare genom t.ex. Röda Korset. Skrivelsen överlämnades av Finansdepartementet till Postens frimärksavdelning.

Med anledning av John Ahlströms förslag gjordes inom PFA Postens Frammärksavdelning en PM med en sammanfattning av vad som förevarit. Den utmynnade i ett förslag att kvarvarande frimärken skulle makuleras med undantag av 200 märken av vardera valören som skulle ingå i ett arkivförråd från vilket uttag inte finge göras samt 300 55-öres frimärken och 500 80-öresfrimärken som skulle tillföras Postmuseum för kommande behov av forskning och utställningsverksamhet.

Den 12 december 1984 beslutade generaldirektör Bertil Zachrisson om makulering av kvarvarande frimärken i enlighet med PFA:s förslag.

Postverkets beslut att makulera frimär-

kena överklagade John Ahlström i en skrivelse till Kommunikationsdepartementet. Postverket yttrade sig till departementet, som den 9 maj 1985 avlog besvären.

Hur många märken skulle makuleras?

De frimärken som ingick i det s.k. reserv- eller arkivförrådet var i mitten av 1980-talet förvarade i ett valv i källaren på fastigheten Malmtorgsgatan 3 i centrala Stockholm. Det fanns två olika nycklar till valvdörren, varav den ena förvarades hos chefen för frimärksavdelningen och den andra hos föreståndaren för frimärksförrådet. Vid ärende till reservförrådet skulle alltid två tjänstemän vara närvarande. Vid varje besök antecknades i en liggare vilka som besökt valvet och i vilket ärende. För varje frimärke fördes ett lagerkort, på vilket noteringar gjordes vid förändringar.

Av de aktuella frimärkena, Gustaf V i medaljong 55 öre och 80 öre, hade man den 10 juli 1918 överfört 41 025 märken av 55-öresvalören och 48 125 märken av 80-öresvalören. Detta framgår av de förda lagerkorten.

Kontrollräkning

Den 4 oktober 1985 hämtades från reservförrådet under bevakning två förseglade paket med de kvarvarande märkena för kontrollräkning. Den ägde rum i frimärksförrådets lokaler i Kista. Fem personer deltog i denna uppräknings, tre från frimärksavdelningen, en från Postens revision och en från Postmuseum. På lagerkorten fanns uppgift om att behållningen skulle vara 40 043 st. 55 öres frimärken och 47 143 st. 80-öres frimärken. Vid uppräknings kunde konstateras att antalet frimärken överensstämde med uppgifterna på lagerkorten. Frammärkena var förpackade i pappersomslag med 20 ark (2 000 märken) i varje

och med stämplor från 1918 att märkena i varje omslag var kontrollräknade.

Efter kontrollräkningen förpackades kartorna och de lösa frimärkena och förseglades i avvaktan på makulering. De ark som skulle tillföras arkivförrådet och Postmuseum hade då tagits undan.

Makuleringen

Massmedia hade under året visat stort intresse för dessa frimärken och det var naturligt att bjuda in dem att närvara vid makuleringen. Denna ägde rum den 7 oktober 1985 i frimärkstryckeriets lokaler, där det fanns en stor "pappersförstörare" som skulle användas.

De båda förseglade paketen togs in och öppnades i närvaro av representanter för press och radio varefter arken med frimärken matades in i maskinen så att det blev enbart små pappersstrimlor kvar.

Hur många märken finns på marknaden?

Av 55-öresvalören fanns det från början 41 025 märken och vid inventeringen i oktober 1985 40 043 märken. Skillnaden är 982 märken.

Motsvarande siffror för 80-öresvalören är 48 125 frimärken som tillfördes reservförrådet 1918 och 47 143 st vid inventeringen. Även här är skillnaden 982 märken.

Man kan undra vad dessa 982 frimärken har använts till? Under 1918 togs 210 frimärken ut. Nästa större uttag gjordes 1924, 281 st. av vardera valören, för att ingå i de minnesalbum som framställdes till 1924 års världspostkongress i Stockholm. Ytterligare ett större uttag har gjorts, 308 st år 1947. Ett flertal smärre uttag gjordes även under årens lopp.

Det sista uttaget från reservförrådet av dessa frimärken gjordes i augusti 1980, då

1 märke av vardera valören hämtades. Dessförinnan hade inte något uttag gjorts sedan 1956.

Sammanlagt finns det alltså 1982 frimärken av vardera valören i omlopp.

Källor och litteratur

Otryckta

Postens Centralarkiv, Stockholm: Handlingar från Frimärksförrådet och Posten Frimärken.

Postmuseum, Stockholm: Handlingar om förundersökning mot postmästaren i Värnamo, 1939, Vol. II.45.a.

Sveriges Filatelist-Förbund. Motion och protokoll från förbundskongress 1984.

Tryckta

Kungl. Generalpoststyrelsens cirkulär 1917–1919.

Gösta Sahlin, Historian om 55 och 80 öres av år 1918 (*Filatelia*, 1949:1).

Gösta Sahlin, Livet ej endast en dans på 3-skillingar, 9 (*Filatelia*, 1959:5).

Sesö, Sten, Värnamomärkena (*Svensk Filatelistisk Tidskrift*, 1979:8).

Sesö, Sten, Värnamomärkenas dramatiska historia kartlagd (*Finnveden förr. Värnamo 1981*).

Strandell, Nils, Strövtåg bland Sveriges frimärken, 17 (*Filatelia*, 1949:2).